

БАЕЊАТА КАЈ РОМИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА – МЕЃУ РЕЛИГИЈАТА И ТРАДИЦИЈАТА

д-р Ана Мартиноска

Универзитет „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје
Институт за македонска литература, Скопје

Клучни зборови: баења, Роми, Македонија, теренски истражувања, религија, традиција

Keywords: incantations, Roma, Macedonia, field work, religion, tradition

Овој текст настана како резултат на нашиот долготраен интерес и ангажман во проучувањето на баењата кај Ромите во Македонија, базиран првенствено врз некои теренски сознанија добиени во ромските општини во земјата, најмногу во општината Шуто Оризари во Скопје. Делови од истражувањата направени во првата фаза во 2003-2004 година подоцна се објавени во списанието „Културен живот“¹ и во нашата книга „Митот и ритуалот во македонскиот фолклор – релации и интеракции“². Во својата тековна фаза овие истражувања станаа и дел од еден научно-истражувачки проект кој се работи во Институтот за македонска литература во Скопје под наслов „Аспекти на религијата во македонскиот фолклор“, во чии рамки нашиот дел од истражувањата е насочен кон двојните релации на официјалните религии од една и баењата и магиските практики од друга страна.

Во овој труд³ ќе се обидеме да ги презентираме резултатите од истражувањата направени во текот на октомври и ноември 2010 година; имено станува збор за една анкета која опфати 53 испитаници од кои 29 мажи и 24 жени, со различна возрасна структура во распон од 17 до 59 години, со различен степен на образование (основно, средно, високо и еден магистер на науки) и различна религиска припадност (доминантно

¹„Бајачката традиција кај Ромите во Македонија“, Културен живот 3-4/2008, стр. 50-56

²Скопје, Институт за македонска литература, 2008

³Трудот е презентираан на Научниот собир „Промени на идентитетот, културата и јазикот на Ромите во услови на планска социјално-економска интеграција“ во САНУ, Белград, 7-8.12.2010 год. и објавен во Зборникот на трудови од истиот.

муслимани, неколку припадници на христијанската вероисповед и само еден испитаник кој се декларираше како атеист). Јасно е дека овој опсег не е доволен за да понуди комплетна слика за традицијата на баењата и на останатите магиски дејства кај Ромите во Македонија, но, сепак, собраниот материјал може да понуди доволно податоци за присутноста и за карактеристиките на овие дејства, кои подоцна можат да се искористат во поголем број анализи во различни научни дисциплини; во нашиот случај тоа ќе биде сторено првенствено од фолклористички и од културолошки аспект.

На почетокот, ни се чини од исклучително значење да истакнеме дека за разлика од претходните фази на нашите истражувања, во оваа прилика имавме многу повеќе среќа во пронаоѓањето информатори, или можеби, сепак, не е во прашање среќата, туку искуството. Веруваме дека заслугата, главно, му ја должиме на нашиот теренски соработник Ф. Ц.⁴ кој ни овозможи инсајдерски пристап и чие познавање на локалната средина, менталитет и јазик беше незаменливо за квалитетот на крајните резултати. Имено, ако пред осум години сведочевме дека луѓето, главно, се кријат и инсистираат на тајновитоста на овие практики, што е и очекувано ако ги имаме предвид фактот дека баењата се исклучително чувствитела и комплексна тема. Таа чувствителност е условена од табуизирањето на одредени (особено вербални) елементи на ритуалите (Ђорђевиќ, 2008: 391), овој пат од нашите информатори добивме многу повеќе податоци, лични сведоштва и искуства од прва рака. За жал, ниту во оваа фаза немавме прилика да добиеме какви било информации од самите луѓе кои изведуваат баења или се занимаваат со некои други магиски дејства, поради нивното одбивање да учествуваат во едно вакво истражување, туку само од луѓе кои биле „пациенти“, „клиенти“ или сведоци на самите ритуали.

Нашето интервјуирање на информаторите го започнавме со прашањето „Дали знаете што се тоа баења?“ на кое 39 испитаници одговорија потврдно (од кои 20 мажи и 19 жени), 14 негативно (10 мажи, 4 жени), а двајца воопшто не дадоа никаков одговор. Интересно е дека половина од тие 14 кои тврдат дека не знаат што се тоа баења, сепак,

⁴Имињата на сите учесници во истражувањето се дадени со иницијали заради заштитата на нивната приватност.

одговорија потврдно на следното прашање „Дали верувате во баења?“, што навидум е малку контрадикторно, но од друга страна тоа само ја потврдува тезата дека луѓето секогаш се на тенок лед кога се во прашање баењата, бидејќи најчесто и самите не можат да го дефинираат сопствениот однос и верување во оваа област која ја допира сферата на натприродните феномени.

Што се однесува до оние кои наводно знаат што се тоа баења, одговорите се движат од „помагање на деца против уроци“, „вид на гатање“, „духовен ритуал“, па сè до одговори како „молитва која помага за подобрување на состојбата“ и „читање на молитва од Куранот на луѓе кои имаат психички проблеми“, секако, покрај оние кои мислат дека баењата се „измами (и заблуди)“. Поголемиот дел од овие одговори можеме да ги сметаме за точни, бидејќи баењето и во стручната литература се дефинира како „тајна, веома сугестивна магиска радња, усмерена за придобијање добрих, а за одбрану од злих демона, духова и болести“ (Пешиќ и Милошевиќ-Ђорђевиќ, 1984: 19). Овој дел на народната култура ги користи принципите на магија и поетските средства во градењето на вербалната структура на баењата, при што од исклучителна важност е нивната исклучиво утилитарна функција. (Radenković, 1982: 5-6). Врзан за оваа нивна карактеристика е и фактот дека баењата во себе вклучуваат практични знаења за лекување и за психолошко дејствување над болните, поради што голем број истражувачи ги смета за најархаичен вид на етномедицина (Златановиќ, 1989: 65). Секако, ова тврдење може да се смета за вистинито само ако ја земеме предвид употребата на баењата во лековити цели, а не во целост, од причини што знаеме дека баењата покриваат многу пошироко подрачје и ги опфаќаат речиси сите животни проблеми (Китевски, 1988: 105), па така покрај баењата против болести постојат и баења против атмосферски појави, љубовни баења, баења за вампири, ѓаволи, џинови итн. Во конкретните случаи, баењата против разни болести се далеку побројни од сите останати, па можеме да заклучиме дека и кај Ромите во Скопје болеста е причина број еден поради која се оди на баење.

Не навлегувајќи претерано во сите статистики кои произлегуваат од нашите теренски истражувања, наведуваме само неколку со намера да ја расветлиме тезата дека баењата и останатите магиски дејства се сè уште жива традиција меѓу Ромите во Македонија, како и самиот систем на митско-

магиско мислење кој стои во основата на оваа традиција. Имено, кога се обидовме да утврдиме која е општата оценка на степенот на распространетост и присутност на баењата, речиси 80 проценти од испитаниците одговориле со „да“ во однос на прашањето дали сите луѓе кои ги познаваат веруваат во моќта на баењата. Посебно интересен е и односот кон официјалните религии, во нашите истражувања доминантно муслиманската, бидејќи поголемиот број од нашите информатори кои се изјаснија како припадници на Исламот знаеја дека баењата се спротивни на нивната вера или со нивни зборови – тоа е харам, „не е во ред“, строго е забрането или „Баењето не е дозволено во Исламот. Верата наложува дека само Алах е тој кој нè штити од злото.“. Сепак, има и такви кои тврдеа дека верата ги учи дека „баењето помага“.

Во истиот контекст на религијата е и прашањето дали верските претставници (дервиши, шејхови, оци и др.) се и самите вклучени во процесите на баење, во однос на кое прашање 77, 3 проценти мислат „да“, 16, 9 проценти мислат „не“, а останатите 5, 6 проценти „не знаат“. Овие изјави потврдуваат дека и покрај прокламираните верски забрани на баењето, сепак, и претставниците на верските институции и самите верници, во секојдневието често стануваат дел од бајачките ритуали. Тоа воопшто не нè изненадува ако земеме предвид дека македонските фолклористи и многу порано бележеле за слични активности на светите лица, па така на пр. Теодора Шапкалиска во Кратово и околината запишала дека „баење како лечење практикувале и попови, и калуѓери, и оци. Всушност, светите лица читале молитви, кои, често пати биле изговарани со тивок и неразбирлив јазик, кои наликуваат на баења. За оцата во Кратово, пред Втората светска војна, се знаело дека баел против разни болести...“ (Шапкалиска, 1989: 125). Познати се и записите на Душана Константинов за оцата од село Десово во околината на Битола, кој бил најпознатиот маж кој се занимавал со оваа работа, а кај кого доаѓале и муслимани и христијани од другите делови на поранешна Југославија (Константинов, 1989: 161-162).

Најинтересните податоци во нашите истражувања доаѓаат во делот каде учесниците во анкетата раскажуваат за сопствените искуства со баењата. Најпрвин, важно е дека повеќе од половината испитаници (или точно 53 проценти) имале лични искуства со баења, а тој процент е уште

поголем ако се анализира женскиот дел од испитаниците, каде процентот се искачува дури до 70, 80, разлика која веројатно исто така може да биде провокативна за анализа од родов аспект. И додека некои сведочеле дека тоа се случило одамна, кога биле деца, има и такви кои биле сведоци (учесници) во баења во последната година или во еден случај, една жена одговори дека била сведок на баење само две недели пред интервјутото. Овие податоци говорат во прилог на почетната теза дека баењата и денес, како и во минатото, сè уште се дел од живата традиција на Ромите во Македонија. Секако, со овој проект немавме никаква намера Ромите да ги споредуваме со останатите етнички заедници во Македонија⁵, па нашите резултати не се компаративни во тој контекст, туку се насочени единствено кон оваа заедница, а споредбите се правени исклучиво на хронолошка основа.

Што се однесува во локацијата каде што се одвиваат баењата, одговорите се движат од нивната куќа или двор, преку „близу Бит пазар“, сè до „кај шејхот“ или „во текето“. Баењата ги изведувале, според сведочењата, во најголем процент некои постари жени (26, 4 %), потоа шејхови (7, 5 %), оци (3, 7 %), дервиши (5, 6 %), а исто така и „една Босанка“, „мојот дедо“, „оној кој е способен за тоа“ или „обичен човек (преварант) кој тоа го прави за пари“ (секој од овие оригинални одговори се сретнува само еднаш во анкетата). Во однос на последното, важно е, макар накусо да се осврнеме и на родовото прашање, бидејќи ако знаеме дека кај Македонците, како и кај другите јужни Словени баењата се сметаат првенствено за женска активност, додека „мажи маѓосници се среќаваат поретко“⁶, кај Ромите нивниот број е приближно еднаков со бројот на мажи кои се занимаваат со баења. Имајќи го предвид поширокиот општествен контекст и положбата на жените во ромската култура, можно е оваа констатација да се врзува за традиционалната улога на мажот како „хранителџа породице, док је дужност жене да раѓа и воспитува деца“ (Žumić, 2002: 165), што би нè упатило на тоа дека внатре во патријархалното опкружување и женското занимавање со баење и магии може да се смета за „работа“. Сепак, го оставаме ова прашање на ниво на претпоставка, бидејќи подлабока родова анализа од овој тип ги

⁵ Во рамките на овој проект се планира и истражување на традицијата на баења и на магиски дејства и кај останатите етнички заедници во Македонија, но не со намера за нивна компарација, туку заради комплетирање на вкупната слика за овие дејства низ целата земја.

⁶ С. Златаров, СБНУ XII, 150, цитирано според Китевски, 1988: 241.

надминува амбициите на овој труд. Во секој случај, сеедно дали со баења се занимаваат мажи или жени, и едните и другите добиваат посебен социјален и ритуален статус во заедницата. Во тој контекст се инсистира на т.н „ритуална чистота“ (Тодорова-Пиргова, 2003: 49) која претпоставува извесна возрастна категорија, значи жената треба да биде на возраст по менопаузата, а мажот веќе да не биде сексуално активен.

Описите на процесите на баења се посебно значајни за фолклористичките проучувања. Се обидовме во анализираниите материјали да пронајдеме информации за јазикот на кој се вршени баењата, за дејствата кои се дел од обредите и предметите кои биле употребувани. Во однос на јазикот, мнозинството сметаше дека употребуваниот јазик е арапски, поретко се споменуваше ромскиот јазик, а само понекогаш турскиот, босанскиот или македонскиот. Покрај тоа, имаше и сведочења за некој неразбирлив јазик, кој го опишаа као нејасен, непостоечки, измислен, без смисла или некој нечуен јазик кој се мумла тивко во себе. Овој вид на шепотење, монотоното припевање и беззвучно движење на усните е најчест облик на ваквите обреди (Георгиев, 1999: 8), а овие искуства потврдуваат дека бајачот/бајачката како посредник помеѓу луѓето и нечистите сили кои ја предивуваат болеста понекогаш и самиот/самата не го разбира текстот на баењето и неговото значење, што може да биде резултат на архаичниот јазик или деформацијата на басмата во текот на нејзиното пренесување од генерација во генерација. Инаку, најчесто користени предмети се чаши, шишиња, садови, вода, лопата, метла, книги, бројаници (теспих), ќебе, перо, хартија и молив, стапчиња темјан, карти и книги со разни хороскопи наречени *Yildizname* (книга за ѕвездите). Очигледно дека во различните ритуали, во зависност од предметите, различни се и дејствата кои се одвиваат – но кога е во прашање водата тогаш најчесто имаме полевање, пиење, а со другите предмети одат дување или некое покривање (на главата, телото, нозете), читање, пишување, кружење итн.

Од описите кои ги добивме, ќе споменеме само некои најтипични, на пр. описот на извесна Р. А., која ни го опиша процесот на утврдување на уроци со помош на сол која се става на загреана рингла на шпоретот, па солта пука во зависност од тоа дали човекот е урочен или не. Ваквата употреба на солта се заснова врз спротивностите подземно/небесно,

влажно/суво, темно/светло со кои таа станува симболички преносител на сакралното и демонското (Раденковиќ, 1996: 125). Еден од испитаниците го опиша процесот на утврдување дали некој е заболен на сосема поинаков начин: „Оловото се загрева во лажица, па се сипува во вода, во која жената гледа некои фигури кои ѝ кажуваат дали имаш нешто или не (притоа мислејќи на урок, некоја магија или нешто слично) и што да прави“. Овој вид на магиски ритуали обично се користат и за лекување на уплав односно за „утврѓивање узрочника претрпљеног страха код деца (кашика растопљеног олова изливана је у воду, а затим је бајалица одгонетала у каков се лик оно створило)“ (Раденковиќ, 1996: 137). Важен дел од ритуалот е и лажицата која е невербален симбол за преобразување на природата во култура (на суровата храна во зготвена) и која може да биде сфатена и како „продужетак руке“ (Раденковиќ, 1996: 137).

Голем дел од запишаните ритуали ја користи водата, која во баењата има повеќестрана улога, а нејзината симболичка функција на просторно разделување е само една од семантичките можности. Таа може да се нарече и функција на прочистување (Раденковиќ, 1996: 107). За таквата поделба на човековиот и хтонскиот свет со вода употребена заради страв или несоница кај бебињата, зборува еден опис каде бајачката земала две чаши, една од нив со вода, и потоа ја пресипувала водата од едната во другата чаша неколку пати, потоа ја истурила преку кваката на вратата и на крајот со истата вода му го измила лицето на детето. Сличен опис добивме и во друг пример каде Ѓ. С. изјави дека бајачката зборувала на неразбирлив јазик, при што го држела детето за глава и го прскала со вода два пати, што исто како и миењето и капењето и слични дејства со вода има за цел на болеста да и овозможи што пократок пат за враќање во нејзиниот свет заедно со водата која тече по болниот човек (Раденковиќ, 1996: 97). Водата се користела и во случајот на Б. К. чие дете плачело само навечер, па бајачката откако читала нешто „во себе“, дувала во водата со која го искапеле детето, па ја истуриле во реката Вардар. Водата и дувањето, исто така, се дел од ритуалот за кој ни сведочеше Н. К. кој своето дете кое помодрувало го носел кај шејхот кој „нешто читал, дувал, се напил вода и со таа вода од својата уста го плукнал детето“. Секако, познато е дека плукањето, всушност, е магиска постапка која се толкува како обратно однесување т.е. допир со надворешниот свет кој

се остварува преку внатрешниот дел на телото. Да потсетиме и дека плукањето е еден од облиците на заштита на децата од уроци. Во Македонија сè уште чест обичај е новородените деца да се поплукуваат со зборовите „Пу, пу, да не те урочам“, иако е веројатно дека тие зборови одамна ја загубиле својата исконска намена и функција.

Начинот на кој дервишот ја лечел извесна Ф. С. која била опседната со зли духови гласи „Тој седеше и читаше нешто (мислам од Куранот), потоа ми даде да пијам вода и да се избањам, па на крајот тој ја испи таа вода“. Кога сме кај Куранот, посебен впечаток ни остави описот на И. Ш. кој вели „шејхот ни читаше делови од Куранот за нормално баење од уроци“, каде испитаникот сака да каже не само дека баењето е нешто сосема нормално, туку и дека уроците се најмал проблем заради кои некој го бара овој вид на помош. Веројатно за некои други, поголеми проблеми, се бара некој друг, специјален третман. За таков третман ни раскажуваше Р. Б. чија жена добила ритуал со хартија и бројаници бидејќи „беше тешко болна. Ја носев на доктор и не можеа ништо да ѝ најдат, па отидовме кај шејхот еднаш и јас му реков во што е проблемот, многу ја болеше глава, и тоа само навечер. Шејхот мораше да ѝ чита нешто, и тоа повеќе пати, па така секој ден доаѓаше кај нас дома, читаше и напиша нешто на едно хартивче кое таа требаше да го носи со себе цело време. Тој го свитка хартивчето во форма на триаголник, го завитка со платно за да може со безопасна игла да го закачи за својата облека.“.

Оваа првична презентација на нашите теренски истражувања ја завршуваме со резултатите од самите баења, имајќи предвид дека речиси 60 проценти од испитаниците кои имале лични искуства со баењата сметаат дека проблемот бил решен по изведеното баење. Цели 37 проценти биле несигурни и изјавиле дека не го знаат исходот, а само еден од анкетираниите (3, 7%) рече дека проблемот не бил решен. За ваквиот доминантно позитивен исход, дури 55 проценти не платиле за услугата (дел изјавува дека тоа никогаш не се плаќа), 29 проценти платило (главно, по сопствена желба или како што велат „кој колку има“), а 11 проценти одбиле да одговорат на ова прашање. Во врска со цената на услугата, мнозинството се согласува дека се наплаќа нешто ситно, додека само една испитаничка потврди дека има и такви кои бараат големи суми изразени во евра. Тоа е логично ако се знае

дека по правило кај бајачот/бајачката не се оди со празни раце, бидејќи во тој случај баењето не би се остварило без награда што, секако, знае често да биде злоупотребено. Во 2003 година една од изјавите кои ги добивме тврдеше дека „Има таму луѓе кои лажат, ќе ми дадеш 300 евра, ќе ми дадеш 500 евра, ќе ти помогнам. Има и такви.“ (Мартиноска, 2008: 130). Овој пат исказите говорееа за значително пониски цени (некој дури спомена 100 денари, што е помалку од 2 евра), па ни се стори дека овде има нешто необично. Впечатокот е дека нашите испитаници сакаа на извесен начин да ги заштитат и да ги оправдаат своите сограѓани кои се занимаваат со овие дејности, па не сакаат да зборуваат сосема отворено за случаите на злоупотреба на туѓата маќа, веројатно заради свеста дека Ромите и така се група која е посебно подложна на стереотипизирање и на предрасуди од различни видови, а можеби дури и заради страв од можна казнена акција од страна на претставниците на законот.

Покрај ваквите општи и прегледни анализи, овој проект натаму се занимава и со посебна анализа на индивидуалните случаи. За оваа прилика избравме да ви го претставиме случајот на К. А., деветнаесетгодишна студентка по информатика, чии одговори на нашите прашања се доказ за промената на сфаќањата и менталитетот со помош на еманципацијата и образованието. Имено, иако тврди дека во своето семејство има близок роднина кој се занимава со баење во својата куќа, таа смета дека тоа е обичен човек кој тоа го прави за пари. Тој наводно лекува од несоница, уроци и други магии, но кога вели заболени, К. А. употребува знак на наводници и вели „проблем не ни постои. Сметам дека се работи за психичка нестабилност на луѓето. Имаат потреба од баење и потоа тие сметаат дека се излечени.“

Својата рационална позиција натаму ја објаснува со зборовите „Магиите, баењето, карти, кафе можеби постојат како појава. Во овие работи можат да веруваат само луѓе со психичка пореметеност. Луѓе кои не се способни да решаваат проблеми и наоѓаат спас во вакви работи. Ова само ја смируванивната психа дека тоа ги решава нивните „жални“ ситуации.“ Кај К. А., исто така, може да се следи и односот кон религијата, бидејќи таа не само што самата ја истакнува својата исламска вероисповест, туку нејзината религиозност се исчитува во нејзините ставови кон магиските практики. Таа

ги нарекува ѓаволски работи и сатанистички дела и повеќе пати укажува на тоа дека баењата се изразито спротивни на вистинската вера и дека исламот строго ги забранува и нив и сите останати магиски дејства. На прашањето „Дали знаеш што вели твојата вера за баењата?“ нејзиниот одговор е „Најголем грев. На судниот ден сите активисти што се занимаваат со магии ќе бидат осудени“. Во ваквите изјави можеме да видиме дел од размислувањата на помладите генерации, но интересно е да се напомене дека и покрај нејзиниот негативен однос, самата К. А. е, сепак, еден од најдобрите информатори од сите 53, бидејќи била сведок на многу баења за кои ни раскажуваше (и покрај нејзината осуда на истите), а нејзината исклучителна моќ на забележување и елоквенцијата ни помогнаа сите тие искуства да ги искористиме на најдобар можен начин.

Кога веќе говориме за практикувањето на баењата и на магиските дејства во однос на религијата/религиите на Ромите, би сакале да потсетиме дека Богдан Ђуровиќ истакнуваше дека „Роми често верују у магиске радње јер су снажан фатализам и празноверја важан дистинктивен део нихове културе иако су неприхватливи за све веће религијске заједнице“ (Ђуровиќ, 2003: 24). Од тие причини ромската религиозност тешко можеме потполно да ја одвоиме од нивните популарни обичаи, магиски ритуали, паганизми и синкретизми, иако во некои ретки случаи, како во примерот на горе анализираната К. А. постои обид тие потполно да се раздвојат. На крајот, вистината е дека каков и да е односот кон баењата, тие се, сепак, во значителна мера присутни меѓу ромската заедница во Македонија, поради што се надеваме дека овој проект допрва ќе се развива и дека врз основа на ова плодно тло на крајот ќе добиеме релевантна и значајна студија за баењата и за останатите магиски практики кај Ромите во Македонија.

Литература:

- Българска народна медицина. Енциклопедија* (1999). Съставителство и обща редакция Минчо Георгиев. София.
- Ђорђевиќ Смиљана (2008). „Магијски текст бајања: Измеѓу вербалног табуа и фолклоризма“, *Српско усмено стваралаштво*, Институт за књижевност и уметност, Београд, стр. 389-430.
- Ђуровиќ Bogdan, “Religion or Religiousness of the Romas?”, *Roma Religious Culture*, Edited by Dragoljub B. Ѓорђевиќ, Yugoslav Society for the Scientific Study of Religion, Yuroma Center, PUNTA, Niš, 2003, str. 23-26.

- Žugić Natalija, "Prava i položaj Romkinje", *Romi na raskršću*, PUNTA/ Društvo dobre akcije, Komrenski sociološki susreti/bahtalo drom, Niš, 2002, str. 164-166.
- Златановић Момчило (1989). „Басме и бајање данас“, *Македонски фолклор*, Год. XXII, бр. 44, Скопје.
- Китевски Марко (1988). *Фолклорни бисери*, Македонските кратки говорни народни умотворби. Македонска книга, Скопје.
- Константинов Д. Хр. (1989). „Вражење и баења и неколку обичаи со магиски елементи во град Битола“, *Македонски фолклор*, Год. XXII, бр. 44, Скопје.
- Мартиноска Ана (2008). *Митот и ритуалот во македонскиот фолклор – релации и проникнувања*, Институт за македонска литература, Скопје.
- Народна бајања* (1983). Изабрао и приредил Лубинко Раденковиќ. Београд.
- Пенушлиски Кирил (1996). „Баењата во македонското народно творештво“, *Митот и фолклорот*. Зумпрес, Скопје, стр.135-209.
- Пешиќ Радмила и Милошевиќ-Ђорђевиќ Нада (1984). *Народна књижевност*. Вук Караџиќ, Београд.
- Раденковиќ Лубинко (1996). *Народна бајања код јужних Словена*, Просвета, Балканолошки Институт САНУ, Београд.
- Раденковиќ Лубинко (1982). *Народне басме и бајања*, Удружени издавачи: Ниш, Приштина, Крагујевац.
- Тодорова-Пиргова Ивета (2003). *Баянија и магии*, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, Софија.
- Шапкалиска Теодора (1989). „Некои форми на вражање и баење од Кратово и Кратовско“, *Македонски фолклор*, Год. XII, бр. 44, Скопје.

INCANTATIONS AND OTHER MAGICAL PRACTICES OF ROMA IN MACEDONIA – BETWEEN TRADITION AND RELIGION

Ana Martinoska

Summary

The paper has an objective to present the recent situation of the Roma population living in Macedonia regarding incantations and other magical practices. The data has been provided as a result of a field research conducted throughout this year in the largest Roma community in the country and wider – the municipality Shuto Orizari in Skopje. The obtained data is compared to the similar records received at our previous analysis done in 2003-4, and subsequently examined using both folkloristic and cultural study methods.

The paper demonstrates that incantations and other magical practices are still living traditions among Roma in Skopje. It looks into several different aspects of this phenomenon, the languages, the practices, the used items, the chronotope etc. In addition, the paper calls attention to the relation of incantations and magic to the official religions, their use in the perspective of the folk medicine, the symbolic of the practices in the context of the whole cultural and social life, as well as the cases of their misuse and oppression.